

930.2:003.071(497.11)"18/19"
930.2:726.82(497.11)"18"
Примљено: 09.07.2019.
Прихваћено: 19.09.2019.

Александра Фостиков
Историјски институт, Београд
Кнез Михаилова 36/II, Београд
aleks.fostikov@gmail.com

СПОМЕНИ - НАДГРОБНИЦИ У ДОЊЕМ ЛОПИЖУ*

Сажетак: У раду се доноси шест натписа са потеса Подкрш (Доње Лопиже, Сјеница), два са цркве св. Ђорђа (I, II) и четири са два надгробника (III; IV -1: а, III -2: б, ц), која се налазе у њеној порти.

Кључне речи: натписи, надгробници, меморије, црква св. Георгиа, Лопиже, Сјеница, Пештер, Србија, 20. век.

Село Доње Лопиже, налази се на око 12 км, северозападно од Сјенице данас припада истоименој КО, заједно са селима Криваја и Ушак. У саставу је МЗ Лопиже, коју још чине и КО: Горње Лопиже, Дружиниће, Увац и Доње Горачиће.¹

Лопиже је једино забележено насеље под тим називом, на територији Србије. Сматра се да је тако именовано према термину *lapideum* (земљани лонац или посуда за кување, али и за јело) под утицајем из Приморије где се често среће. Како је први пут тако записано 1528, док се у ранијим пописима (1455, 1468.) јавља под старим називом Чајковина, могуће је да су у њему путници и каравани на свом путу² и правили паузу. Сећање на старо име

* Рад је настао у оквиру пројекта: *Средњовековне српске земље (13-15. век): политички, привредни, друштвени и правни процеси* (Ев. бр. 177029), и *Насеља и становништво српских земаља у позном средњем веку (14 – 15 век)* (Ев. бр. 177010), које финансира Министарство просвете и науке РС.

1 *Topografska karta Prijepolje 578-2-4* (Sjenica-zapad) 1: 25000, Vojnogeografski institut, Beograd, 1970 (II dorunjeno izdanje); М. А. Павловић, *Села Сјеничког краја - антропогеографска проучавања*, Београд: Универзитет, Географски факултет, 2009, 459 – 473, са ст. лит. О селу Лопиже, детаљније: С. Васојевић, *Лопиже – Хроника села Лопиже*, Београд: САНУ, Београд, 1996; И. Ђировић *Религија и визуелна култура у време османских реформи XIX века: храм светог Георгија у Лопижама*, Милешевски записи 10 (2014) [шт. 2015] 77-90.

2 Lopiža, у: *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika VI*, ur. P. Budmani, T. Maretić, JAZU, Zagreb 1904-1910, 154; М. А. Павловић, *Села Сјеничког краја*, 462.

и даље чува река Чајак, лева притока Увца, која настаје саставом Лопиженке и Дубоког потока.³

У некадашњем центру старих Лопижа, који се данас налази на отприлике тачно пола пута између данашњих Горњих и Доњих, смештена је црква св. Георгија, на потесу Подкрш (1013 м), испод врха Вијенац (1112м), а изнад леве обале Чајака. За време проласка А. Гиљфердинга 1857. црква је била озидана и у функцији, иако не и довршена изнутра. Сматра се да је саграђена око 1850, а при њој је основана и школа у том крају, за чије отварање се залагао поп Илија Церовић. Изгледа да је тада изграђена или обновљена на месту старије, чије страдање традиција доводи у везу са Првим српским устанком. Да је у питању «старо место» говори и предање забележено о њеном зидању везано за попа Илију. Према податку Музеја из Краљева,

Лопиже се налазило на путу Нови Пазар – Сјеница, Г. Шкриванић, *Путеви у средњовековној Србији*, Београд, 1974, 126. У то време Сеница као насеље није постојала, а следеће познато одмориште било је у селу Дубница око 20 км даље. А. Јаковљевић, *Село Дубница у нахији Сенице: Насеље, становништво и обичај прославе Петровдана почетком 17. века*, ИЧ LX (2011) 213-229, са изворима и ст. лит. 3 *Topografska karta Prijepolje 578-2-4* (Sjenica-zapad). Термин би можда могао да се односи на врсту тканине. Д. Исаиловић, *Њемачко-србски рјечник*, Београд, 1864, 751; J. V. Komárková, *Slovanská terminologie tkaní z pohledu etymologie. Na příkladě českého, chorvatského a srbského jazykového materiálu*, Nakladatelství Lidové noviny, Praha, 2011, 111-112.

грађена је 1892, када се као ктитор јавља Ђорђе Вучковић,⁴ чији спомен се и налази у порти цркве (IV -1: а), а према изворима сачуваним у вези са том обновом, ова је довршена 1899.⁵ Колико је заправо пута обнављана није тачно познато.

На самој цркви налазе се два натписа, један на розети посвећен поменутом попу Илији (I) и натпис поред улаза у цркву, везан за посвету св. Георгију, чије мошти су се својевремено налазиле у овој цркви (II). Иако није познато како су овде првобитно и доспеле, нити колико времена су се ту налазиле, даљи пут моштију може се пратити након што је бригу о њима преузела породица Пешић из Лопижа. Оба натписа у оригиналу дала је у свом раду И. Ђировић. Како су том приликом изостале фотографије натписа, овде их доносимо, као и натписе. Ако се прихвати теза И. Ђировић да натпис можда треба довести у везу са моштима, а судећи да се при последњој обнови мошти већ нису налазиле у цркви, није немогуће да су натписи поново изведени по узору на старије.⁶

I Натпис на розети о попу Илији

Сл. I Натпис на розети о попу Илији
(Фото А. Фостиков)

4 А. Гиљфердинг, *Путовања по Босни и Херцеговини*, Сарајево, 1972, 122; М. Ђ. Милићевић, *Поменик знаменитих људи у српског народа новијега доба*, Београд, 1888, 797; С. Васојевић, *Лопиже*, 329-376, уп. М. А. Павловић, *Села Сјеничког краја*, 463-464. О самој цркви детаљније: И. Ђировић *Религија и визуелна култура*, 77-90. Попа Илију упамтила је и народна традиција, вид.: *Поп лопижански у*; М. С. Милојевић, *Песме и обичаји укупног народа српског III*, Београд, 1875, 24-27.

5 М. А. Павловић, *Села Сјеничког краја*, 463-464. За термин спомен, меморија, вид.: А. Фостиков, *Спомени - надгробници крајпуташа у Братљеву*, Натписи и записи 4 (2018) 37-38, са ст. лит.

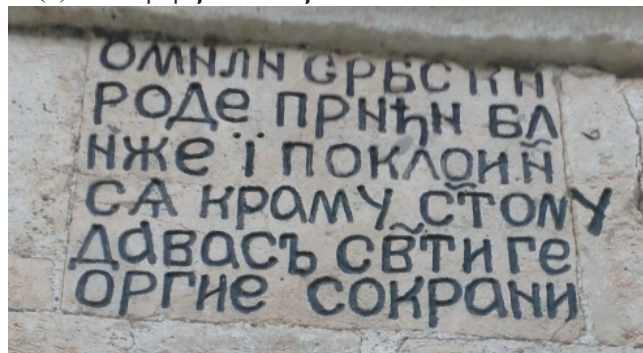
6 И. Ђировић *Религија и визуелна култура*, 81-83.

Натпис је изведен црном бојом на каменом крсту, који чини део розете, при чему су речи поп Илија, исписане на водоравним крацима, на сваком по једна реч у реду, док је усправно исписано сѣ|2|ц п̄̄., при чему је реч на горњем водоравном краку исписана у 2 реда.

поп̄̄ Илиа
сѣ|2|ц п̄̄.

II Као и претходни и овај натпис је изведен црном бојом, при чему су поједине речи спајане и раздвајане у складу са простором.

О мили⁷ србски |2| роде, приџи вл|3|иже ꝑ̄ поклонѣ(и) |4| са краму с̄(вѣ)тому⁸ |5| да васъ⁹ св̄(ѣ)ти Ге|б|оргие сокрани.¹⁰

Сл. II Натпис о посвети св. Георгију
(Фото А. Фостиков)

У непосредној близини св. Георгија, у црквеној порти налазе се и два надгробника један крстолики, црквеног лица Стефана Поповића (III), на уобичајном месту, поред ког је и спомених његове жене¹¹ и један класични правоугани, тројна меморија, посвећена члановима породице Вучковић, а која спада у спомене посвећене онима који су живот изгубили у Првом светском рату (IV).

III Натпис Стефана Поповића је уклесан у крст, који је украшен и мањим крстом, урезаним на врх споменика, и изведен је црном бојом. Својевремено га је такође дала И. Ђировић,¹² а овде доносимо исти

7 омили – састављено у оригиналу.

8 му -лигатура

9 давас -састављено

10 сачува

11 Фотографија истог је овом приликом изостала. Натпис на њему дајемо према И. Ђировић, али према савременом правопису: Овде почивају кости Росе, супруге блаж. протоереа Стефана Поповића, р. 1826. г., а као верна хришћанка и добра мати престави се 11. марта 1895. год. Овај споменик подише јој син Ере и Василије Протић. И. Ђировић, *Религија и визуелна култура*, 87 н. 44.

12 И. Ђировић, *Религија и визуелна култура*, 87 н. 44.

рашчитан и са обележеним редовима, као и његову фотографију. Због даљих могућности проучавања и евентуалних потреба, указано је на тадашњу интерпункцију у напоменама.

Овде почивају |2| кости верног¹³ |3| слуге Божиег олтара¹⁴, протоереа |4| Стефан Поповића¹⁵, рођеног |5| 1821. год[ине], рукоположен за свеште|6|ника 1842. год[ине], а за протоереа по|7|стављен 1867. год[ине]. Ревносно служи|8|ћи свом роду и се¹⁶ цркви, престави |9| се 11. децембра |10| 1882. год[ине]. Овај |11| спомен |12| подиже му |13| син ереи |14| Василије |15| Протић.

Сл. III Натпис Стефана Поповића
(Фото А. Фостиков)

IV На поменутој тројној меморији члановима породице Вучковић, постављеној уз сам бок цркве, на месту на ком се обично налазе гробови важнијих и утицајнијих личности, налазе се три натписа, један на предњој и два на задњој страни (IV -1: а, IV -2: б, ц) сваки у посебном натписном пољу. У складу са традицијом, натписи су изведени бојама, а сам спомен при врху украшен је са предње стране зеленим крстом на врху, који

13 верног: - иза речи верног двотачка
14 олтара: - иза речи олтара двотачка
15 исто двотачка иза Поповића
16 исто двотачка иза - се

је са доње стране оивичен отвореним венцом исте боје, чија је унутрашњост попуњена загасито црвено браон нијансом (IV -1: а), а само крстом у зеленој боји а са друге стране само зеленим крстом (IV -2: б, ц). На бочним странама нема украса,¹⁷ а да ли их је још било на натписним тешко је утврдити због лошег стања натписа, који је прилично страдао услед временских прилика, те би било добро у будућности и извести његову обнову, како натписи не би потпуно пропали.

Сл. IV -1: а Натпис Михаила Вучковића
(Фото А. Фостиков)

17 О групи споменика војницима, као и називима ових ратова у епитафима и разноврсности натписа: Р. Николић, *Камена књига*, 153-167 и даље. О настанку и функцији и: Драшко Б. Живковић *Социо-историјски услови настанка и функције војничких споменика крајпуташа у српској традиционалној култури*, Војно дело, Год. LXX, бр. 5 (2018) 401-413. Вид. детаљније и: А. Фостиков, *Спомени - надгробници крајпуташа у Братљеву*, Натписи и записи 4 (2018) 37-38, са ст. лит.

IV -1: а Прићи |2| ближе † |3| брате Ср |4| бине и пр(о)чи |5| тај (!)¹⁸, ово ту |6| жна слава (!) |7| овога војни |8| ка Михаила |9| Вучковића |10| који је жив |11| ео 42. год[ине], а у |12| мро у (!) Крфу на |13| бојном пољу |14| 7. фебруара |15| 1916. год[ине]. ова |16| спомен под |17| ижу му њег |18| ова супруга |19| Милица и |20| син Добросав и бр |21| ат Милисав.

Сл. IV -2: б Натпис Ђорђа Вучковића
(Фото А. Фостиков)

IV -2: б Прићи |2| ближе б(р)|3| ате Срби |4| не и прчит |5| ај овај спом |6| еник¹⁹ Ђорђа Ву |7| чковића, из/и все |8| ла? Тудора † |9| ове цркве пр |10| есједник оп |11| ш²⁰⟨..н⟩ е Гоња |12| нске који је |13| живо 70. год[ина]. |14| ко добри до |15| маћин и вел |16| ки Србин,

18 Опажа се да поједина слова изостају у неким речима. На ова, као и на друга места по потреби је указано са знаком узвичника у загради.

19 ИК – у лигатури

20 Писар користи цртицу за дељење речи: оп -

а ум |17| ро у ропству |18| ⟨1. маја⟩ 1918. |19| год[ине]. Овај спо |20| мен подиже |21| му ⟨..⟩ егов син |22| Милисав |23| се⟨..⟩ а ⟨..⟩ а.

Натпис Богдана Вучковића (IV -2: ц) такође је исписан у посебном натписном пољу и одвојен је урезаном линијом од натписа Ђорђа Вучковића (IV -2: б).

IV -2: ц |1| Овде спо⟨..⟩ |2| њем Богдана |3| Вучковића ко |4| ји је живео 23 |5| год[ине]. А умро у ро |6| пство 9. деце |7| мбра 1916. год[ине]. |8| Овај спомен |9| подижу му |10| жалосна ма |11| ⟨јка⟩ Стамена |12| брат му |13| ⟨..⟩ с⟨..⟩ е. †

Сл. IV -2: ц Натпис Богдана Вучковића
(Фото А. Фостиков)

Summary

In this paper attention is paid to the six inscriptions from the locality Podkrš (area within Donje Lopiže, Sjenica): two from the church St. Georgie, and four from two monuments (one from the tombstone, and the others from the memorial stone). The inscriptions from monuments were redacted for print.

Keywords: epitaphs, monuments, memorials, church St. Georgie, Lopiže, Sjenica, Pešter, Serbia, the 20th century.